

Egipto entre dos mundos,
el primer llibre editat

El 1961 Franco va fer una visita al monestir de Montserrat. Quan l'abat li va ensenyar el Nou Testament recentment editat en català, Franco va dir:

–*¿En catalán?, pero ¿cuántos ejemplares han hecho?*

–*Cuarenta mil*–, respongué l'abat.

–*¡Caramba!*–, es va admirar el caudillo.

Doncs aquest tiratge tan extens –les edicions habituals en català són de 3.000– va ser editat i imprès per Casal i Vall al Principat d'Andorra. I és que aquesta va ser una de les impremtes més modernes d'Europa. Entre les circumstàncies que van afavorir la seva fundació l'any 1956 no hi va faltar la situació política de l'Estat espanyol.

EDITORS CATALANS EN DIFICULTATS

El món editorial espanyol dels anys 50, com molts altres aspectes de la vida cultural i professional, va patir greus problemes derivats dels règim franquista de després de la Guerra Civil.

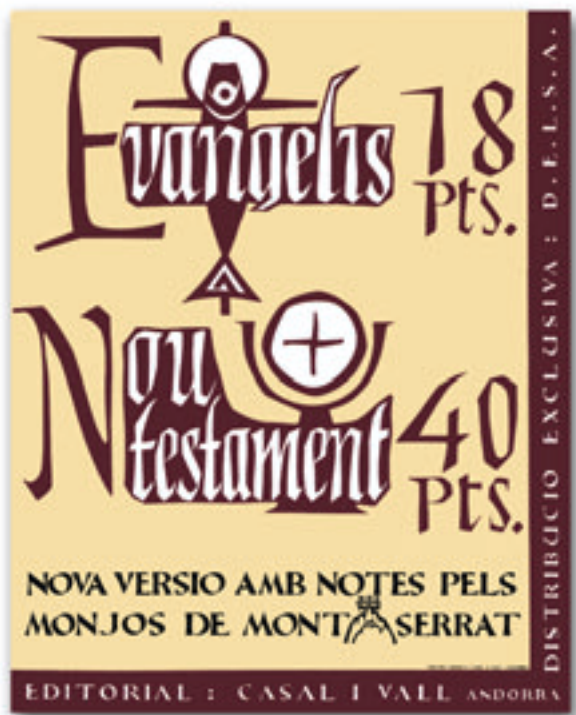
En primer lloc el sistema econòmic autàrquic impedia les importacions tant de maquinària com de materials. S'havia de treballar exclusivament amb les màquines,

amb les caixes de tipus i amb el paper fabricats dins l'Estat espanyol sense poder beneficiar-se dels avenços tècnics i de la competitivitat dels preus dels altres països.

En segon lloc, hi havia la censura: la dictadura franquista prohibia tota al·lusió a la democràcia, la llibertat de pensament, d'expressió i d'acció i l'entrada de noves idees, algunes de les quals eren considerades perverses i inspirades pel dimoni, davant les quals Espanya era "la reserva espiritual de Europa".

Finalment, la prohibició del català en tots els àmbits menys en "l'expressió folklòrica de la peculiaritat regional", amb la intenció d'imposar la idea que Catalunya és simplement una regió d'Espanya i que el català és un dialecte del castellà, apte només per parlar d'un folklore tronat i ranci.

En aquest context, diversos editors catalans, com Lluís de Caralt, Lluís Miracle, Vergara, etc. van proposar a la família Casal i Vall obrir a Andorra uns tallers gràfics capaços d'imprimir amb qualitat i a preu més competitiu les edicions que ells mateixos els encomanarien.

Cartell de promoció de *Evangelis* i *Nou Testament*

“L’EDITORIAL MÉS MODERNA D’EUROPA”¹

Així doncs, l’any 1956, amb maquinària de la més moderna d’Europa, paper de bona qualitat i sense restriccions en el subministrament elèctric, inauguraven la seva empresa a Sant Julià editant llibres per compte propi amb el segell d’Editorial Casal i Vall, i imprimint per editorials catalanes com a Tallers Gràfics de l’editorial Casal i Vall.

LA PREMSA ESPANYOLA SE’N FA RESSÒ QUALIFICANT-LA COM L’EDITORIAL MÉS MODERNA D’EUROPA

Ja des del principi va ser muntada com a empresa d’envergadura. El gener del mateix 1956 va editar un catàleg tipogràfic destinat als possibles clients del taller gràfic en el qual es podien veure tots els diferents tipus de lletra de què disposaven i les diverses qualitats de paper emprat. Aprofitava per fer-hi menció de la facilitat que tenia des d’Andorra d’adquirir maquinària, caixes i paper a qualsevol país d’Europa o d’Amèrica, cosa que havia permès equipar-se amb models del 1955 fabricats

a Alemanya, Suècia, França, etc. Va formar part dels patrocinadors dels cursos internacionals d’extensió cultural que va organitzar el Consell General a partir de 1955, i va fer publicitat a la revista *Andorra*, portaveu dels mateixos cursos.

La premsa espanyola se’n fa ressò qualificant-la com l’editorial més moderna d’Europa, paradoxalment instal·lada en un petit país d’estructura feudal.

El 1961 canvia de local i queda ja definitivament instal·lada a l’espaiós edifici del carrer Pompeu Fabra, construït expressament i amb un ampli jardí en previsió de futures ampliacions. Va arribar a tenir uns 70 treballadors que es regien per un reglament intern i gaudien d’una assegurança privada, a falta de seguretat social, que aleshores no existia.

Pel que fa als aspectes legals, no solament estava en regla amb les normes andorranes sinó també amb les espanyoles. A Andorra les publicacions es regien per un decret dels veguers de 1919, segons el qual aquests autoritzaven cada llibre o publicació periòdica. Per assegurar-se la difusió a l’Estat espanyol, a més del *nihil obstat* del bisbe obtenia cada vegada el número de dipòsit legal a l’oficina de Barcelona (a Andorra encara no existia), com si els seus llibres fossin impresos a la província de Barcelona; irregularitat curiosa que va durar fins al 1973.

235 TÍTOLS EDITATS ENTRE 1956 I 1988

Majoritàriament publicava assaig religiós en castellà. No és un tema fàcil, però estalviava problemes amb la censura i amb el bisbe d’Urgell. Abans, però, va iniciar la col·lecció *Atalaya* sobre grans temes de la història i l’actualitat, encara que només en van sortir 4 títols, tots en castellà. Va aconseguir la col·laboració d’Henri Daniel-Rops (pseudònim d’Henri Jules Charles Petiot), acadèmic francès que va dirigir la col·lecció “Yo sé – yo creo. Enciclopedia del católico en el siglo XX”, composta per 150 volums. També hi havia la col·lecció “Jalons” (“Jalones” en castellà) destinada als joves sobre problemes de cultura cristiana, de progrés humà i d’actualitat social, i la col·lecció *Sembra* d’assaig sobre els ideals d’enriquiment i renovació cristiana, que només va arribar a tenir 3 títols. La majoria d’autors eren prestigiosos professors d’universitat o de centres religiosos francesos i d’altres països d’Europa.

¹ *La estafeta literaria*, 9-2-1957

El fet d'editar sobretot en castellà responia a la necessitat d'assegurar-se un sector de públic més ampli, i a la situació política espanyola. Encara que el règim franquista ja permetia l'edició d'alguns llibres en català sempre que el seu contingut fos afí al règim, seguien havent-hi moltes traves administratives i es corria el risc de ser considerat sospitós i de ser objecte de represàlies per part dels sectors més reaccionaris del règim franquista. A més, els llibres catalans tenien poca sortida perquè el català quasi no s'escrivia i els ciutadans havien perdut en gran mesura el costum de llegir-lo.

No obstant això, el 1960 va contractar amb els monjos de Montserrat l'edició en català del Nou Testament i el 1965 ja publica col·leccions regulars en català i castellà simultàniament. Dels 235 títols publicats en total, 43 ho van ser en català.

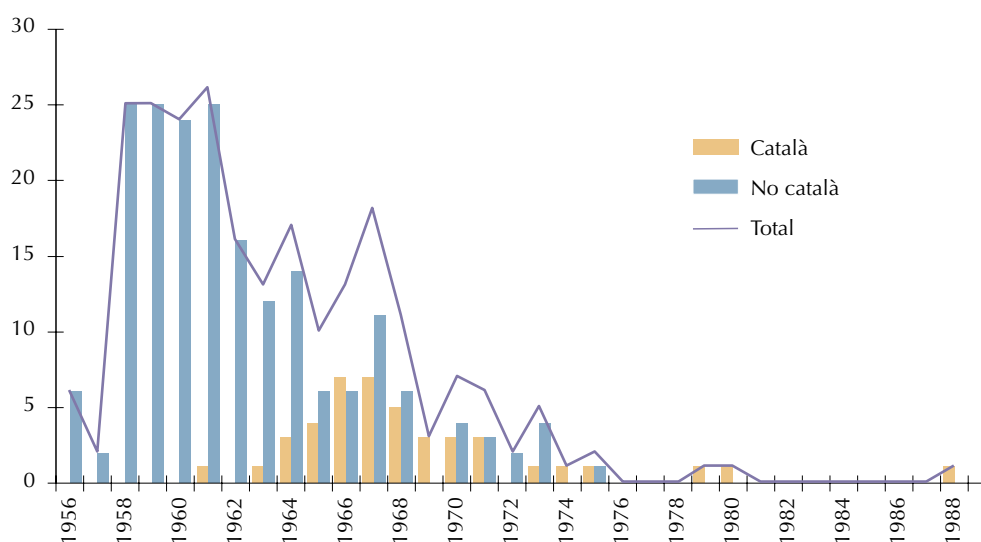
Al gràfic es veu com després d'un parell d'anys de temps teig arrencava al 1958 amb 25 títols i mantenia aquest ritme durant 4 anys. El primer any va provar de treure uns llibres en francès de molt baix preu: *l'Encyclopedie Lilliput*. Es tractava de petites monografies setmanals de qualsevol tema del coneixement humà que pogués contribuir a la cultura personal del lector. Però les condicions imposades pel distribuïdor (Hachette) eren massa desfavorables i va abandonar la idea. Només se'n van arribar a fer 4 títols.

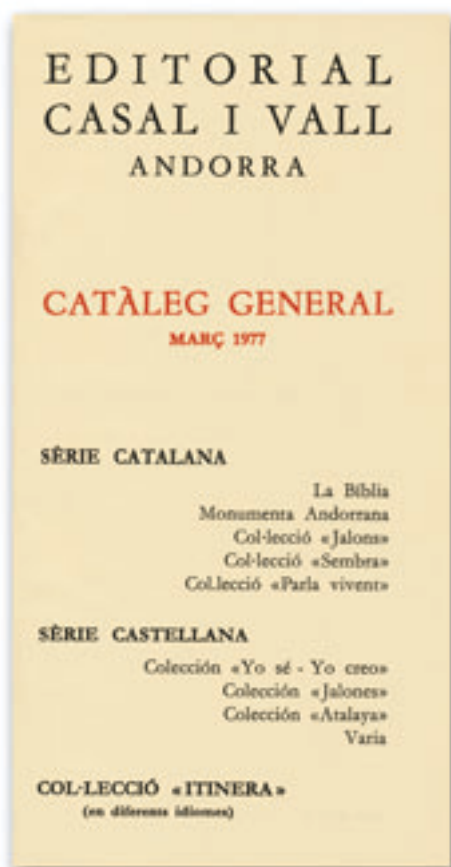
L'edifici de la impremta, construït al 1961 segons l'estil modern iniciat pels arquitectes escandinaus dels anys 20.
(Foto: Biblioteca Nacional)

El 1962 va baixar a 16 noves edicions i es va tornar a estabilitzar, però les versions catalanes van anar agafant protagonisme fins a quedar equilibrades amb les castellanques. De fet, van funcionar col·leccions paral·leles dels mateixos títols en els dos idiomes fins al 1975. Després només hi va haver tres edicions esporàdiques fins al 1988.

L'ÈXIT EDITORIAL MÉS IMPORTANT ES VA ACONSEGUIR AMB LA BÍBLIA DE MONTSE- RRAT EN CATALÀ (...) I EL NOU TESTAMENT

Títols editats. No hi consten les reedicions però sí les diferents versions idiomàtiques d'un mateix títol

Catàleg del 1977

Als anys setanta, la situació política espanyola havia canviat. Feia anys que s'havia acabat l'autarquia, a Catalunya van aparèixer noves editorials i la producció de llibres en català s'anava normalitzant. Casal i Vall, en canvi, va anar reduint la seva activitat de manera que els últims anys fins i tot imprimia a Barcelona.

LA BÍBLIA DE MONTSERRAT

L'èxit editorial més important es va aconseguir amb la Bíblia de Montserrat en català, de la qual se n'arribaren a fer 6 edicions completes entre 1970 i 1992, i 5 del Nou Testament entre 1961 i 1988 més una impressió en castellà per a l'editorial Vergara.

El monestir de Montserrat va representar sempre un focus de resistència antifranquista clandestí. S'hi cultivaven idees més obertes i avançades tant pel que fa a la religió com a la recuperació del català. En aquells anys els monjos estaven preparant una nova versió de la Bíblia més planera, més humanista, que ja s'acostava a les directrius del Concili Vaticà Segon. Ho van proposar a l'editorial Alpha però no ho va acceptar.

L'editorial Alpha, fundada per Francesc Cambó i en aquell moment en mans del seu gendre, havia de treure l'any 1968 la primera edició en un sol volum de la

Bíblia de la Fundació Bíblica Catalana, que sota el mecenatge del mateix Cambó havia iniciat el 1928 la seva publicació en quinze volums. Tant aquesta com la de 1968 eren fetes amb un esperit diferent del dels monjos de Montserrat.

Davant d'aquesta negativa, a través de la casa que els monjos tenien a Escaldes, van passar la proposta als germans Casal i Vall i el febrer de 1960 acordaven l'edició del Nou Testament en 40.000 exemplars. Fins a l'any 1968 van anar sortint els altres 4 volums fins a completar la Bíblia, i el 1970 sortia la primera edició sencera en un sol volum.

Malgrat que ja es feien llibres en català, aquella edició tan extensa i tan d'interès general de la població no deixava de ser un atreviment. El bisbe li va donar el *nihil obstat* però es va haver d'introduir a l'Estat espanyol mig clandestinament utilitzant el permís que tenien per baixar llibres a enquadernar.

En col·laboració amb els monjos de Montserrat també es van editar dues obres de litúrgia adaptada a les innovacions del Concili Vaticà Segon: un missal llatí-català en dues edicions, el 1964 i el 1966, i un leccionari litúrgic també en català el 1964.

LLIBRES SOBRE ANDORRA

De les seves edicions de contingut andorrà destaca la col·lecció *Monumenta Andorrana* per la seva qualitat tant pel que fa als continguts com als formats, i també algunes guies de visita en diversos idiomes.

La *Monumenta*, dirigida pel pare Cebrià Baraut, s'inicia el 1965 amb el propòsit d'assentar les bases documentals i literàries per a la història, l'art, el dret i la cultura andorrana. El seu primer volum, *La coutume d'Andorre*, de J. A. Brutails, havia estat editat per primer cop a França el 1904 però es mantenia perfectament actual. Van seguir 5 volums més indispensables per a tot professional del dret andorrà, i un estudi i traducció d'un llibre litúrgic romànic de Sant Romà de les Bons.

OBRES SOBRE LA LLENGUA CATALANA

Va imprimir per a l'editor A. López Llausàs les edicions 3a, 4a i 5a del *Diccionari general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra els anys 1962, 1966 i 1968. També la 5a edició de la *Gramàtica catalana* de Josep Miracle per compte d'Editorial Erosa, d'Andorra la Vella, i les següents fins a la 9a el 1983 per compte propi com a Editorial Casal i Vall.

Josep Miracle, que havia estat deixeble de Pompeu Fabra, també va col·laborar en les edicions 4a i 5a del *Diccionari* fent-ne les oportunes revisions i ampliacions. El 1988 Casal i Vall li edita el *Diccionari trilingüe*, que aplega les llengües catalana, castellana i francesa en totes les seves possibles combinacions.

LA PRODUCCIÓ DELS TALLERS GRÀFICS

Va ser durant molts anys l'única impremta d'Andorra, és a dir que també va imprimir quantitat d'altres edicions andorranes. Però la tasca més important és tot el que va arribar a fer per encàrrec d'editorials barcelonines. Gran quantitat dels llibres habituals a Catalunya i Espanya van ser impresos a Casal i Vall, almenys en alguna de les seves edicions. Novel·les, assaigs, clàssics, moderns, traduccions... Més de 700 títols en total, quasi tots en castellà.

El que no feien eren les enquadernacions que no fossin en rústica, però ho resolien amb la col·laboració d'enquadernadors de fora baixant els llibres en rama i tornant-los a pujar un cop enquadernats.

LA MONUMENTA, DIRIGIDA PEL PARE CEBRIÀ
BARAUT, S'INICIÀ EL 1965 AMB EL PROPÒSIT
D'ASSENTAR LES BASES DOCUMENTALS I
LITERÀRIES PER A LA HISTÒRIA, L'ART,
EL DRET I LA CULTURA ANDORRANA

CONCLUSIÓ

Gràcies al seu sentit d'empresa i a les seves inquietuds culturals, els germans Casal i Vall van saber aprofitar les oportunitats que oferia la situació política i econòmica espanyola.

Poques indústries no turístiques hi ha hagut a Andorra tan importants com aquesta: 70 treballadors, un local propi gran i susceptible de ser ampliat, i reconeixement i prestigi a l'estranger.

Malgrat la seva aparença inofensiva davant del règim franquista va fer unes aportacions importants a la recuperació de la llengua catalana amb les impressions del *Diccionari Fabra*, les obres de Josep Miracle i la Bíblia de Montserrat.

La col·lecció *Monumenta andorrana* ha estat durant molts anys pràcticament l'única bibliografia de dret

andorrà disponible i ocupa un lloc a les prestatgeries de tots els despatxos d'advocats i professionals del dret.

És una llàstima que no hagi sabut adaptar-se als temps moderns i continuar la seva tasca editorial andorrana i estrangera d'acord amb les noves necessitats del darrer quart del segle XX i principis del XXI.

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA

- BORDONS, Glòria; SUBIRANA, Jaume: *Literatura catalana contemporània*. Proa-Universitat Oberta de Catalunya. Barcelona 1999. 465 p.
- DIUMENJÓ, Imma; FONOLLEDA, Pere-Miquel: *Editor. Catàleg dels llibres editats a Andorra*. Comú d'Encamp 1995. 96 p.
- FONT RUANA, Fina: *Editorial Andorra: passat, present i futur*. Dins Ex-libris Casa Bauró núm. 6, any 2003.
- MANZANO, Rafael: *Andorra, un pequeño país al servicio de la gran cultura*. Dins La Estafeta Literaria núm. 82, 9-2-1957
- ORTIZ, Carme: *Bibliografia d'Andorra: 1940-1980*. Treball de fi de carrera de l'escola universitària de biblioteconomia i documentació de Barcelona. Setembre de 1983. Exemplar mecanografiat de la Biblioteca Nacional.

Pere-Miquel Fonolleda Pérez
Llibreter